

Innovative Technologies. *Croatian Journal of Education*. 2024. Vol. 3. Pp. 903–934.
URL: <https://hrcak.srce.hr/clanak/466069>.

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.40>

Ірина Сідорова

м. Вінниця, Україна

ORCID: 0000-0002-9212-1701

e-mail: sidorovairuna1978@gmail.com

Діана Стребкова

м. Вінниця, Україна

ORCID : 0000-0003-4602-4617

e-mail: dianastrebkova07@gmail.com

Іоанна Сікорська

м. Вінниця, Україна

e-mail: is0021187@gmail.com

МОРФОЛОГІЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ: ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню морфології естетичної культури особистості. У тексті висвітлюються наукові підходи до визначення змісту і компонентів естетичної культури людини. Зазначається, що естетична культура особистості – це невід'ємна складова її духовного розвитку.

Ключові слова: естетична культура, морфологія естетичної культури особистості, естетичне виховання, гармонійний розвиток особистості.

Abstract. The article is devoted to the study of the morphology of the aesthetic culture of the individual. The content highlights scientific approaches to determining the essence and components of the aesthetic culture of a person. It is noted that the aesthetic culture of the individual is an integral part of its spiritual development.

Keywords: aesthetic culture, morphology of aesthetic culture of the individual, aesthetic education, harmonious development of the individual.

Дефініція слова морфологія походить від грецьких слів *morphe* (форма) та *logos* (вчення). У загальному розумінні воно означає науку про будову, форму та структуру якогось матеріального чи нематеріального явища. У культурології та мистецтвознавстві це поняття досить часто використовується у визначенні структурування певної системи. До прикладу, морфологія культури досліджує взаємодію її видів (матеріальна чи духовна) та форм (релігія, мистецтво, наука).

У контексті нашого дослідження морфологія естетичної культури вивчає її внутрішню компонентну структуру і як ці компоненти між собою пов'язані. На відміну від структури, що вказує на звичайний перелік компонентів, морфологія зазначеного явища визначає і описує як взаємодіють ці компоненти і доповнюють один одного (Skoryk, 2024)

Варто зазначити, що естетична культура особистості в наукових дослідженнях розглядається як невід’ємна складова її духовного розвитку. «Численні дослідження філософів присвячені вивченню естетичної культури, її значення у гармонійному розвитку людини (Сократ, Платон, Аристотель, Кант, Шиллер, Гегель та інші), її розгляду в дискурсі мистецтвознавчих орієнтацій (Леонардо да Вінчі, Н. Буало, Г. Е. Лессінг та інші), її дослідження через теоретичні зв’язки з філософською наукою (М. Дюфренн, Й. Фіхте та інші)» (Брацішевська, 2025, с.200).

Естетична культура особистості вказує на «сформованість у людини естетичних знань, смаків, ідеалів, здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потребу вносити прекрасне в оточуючий світ, оберігати природну красу» (Сідорова, 2021, с.65).

Формування естетичної культури особистості відбувається шляхом занурення в соціокультурне освітнє середовище, «що визначається рядом складних елементів, які відображають соціальні, культурні, ціннісні та психологічні компоненти» (Dumchak, 2024, с. 265).

Розуміння компонентної структури дозволить розглядати естетичну культуру не лише як обізнаність про художників чи композиторів, а й як спосіб світовідчуття.

На думку Н. Мойсеюк, компонентами естетичної культури є «естетичне сприймання (здатність виділяти в мистецтві і житті естетичні якості та переживати естетичні почуття), *естетичні почуття* (емоційні стани, що зумовлені оцінним ставленням особи до явищ дійсності і мистецтва), *естетичні потреби* (потреби у спілкуванні з художньо-естетичними цінностями, потреби в естетичних переживаннях), *естетичні смаки* (здатність оцінювати витвори мистецтва), *естетичні ідеали* (уявлення особистості про досконалу красу в природі, суспільстві); *художні уміння* (здібності в галузі мистецтва)» (Мойсеюк, 1999, с.428].

Л. Побережна у структурі естетичної культури особистості виокремлює: мотиваційно-потребовий компонент як вияв усвідомленої необхідності у спілкуванні з прекрасним; емоційно-почуттєвий компонент, що передбачає високий рівень розвитку естетичних емоцій і здатність особистості до переживання краси навколишньої дійсності й мистецтва; когнітивно-раціональний компонент, основу якого становлять естетичні знання, погляди, естетичний кругозір, здатність до логічного оперування естетичними категоріями; оцінювально-орієнтаційний компонент, що характеризує динаміку взаємодії естетичного ідеалу, що слугує еталоном естетичної цінності та естетичного смаку людини; творчо-діяльнісний компонент, що виявляється у створенні естетичних цінностей в житті і мистецтві (Побережна, 2001, с.7].

Коваленко-Сорокіна С. вивчаючи структуру естетичної культури, визначає такі її компоненти: змістовий, інтелектуальний, емоційний, вольовий. *Змістовий компонент* – це основа естетичної культури, що вміщує естетичні процеси, завдяки яким людина отримує естетично неповторну та індивідуальну

насолоду. *Інтелектуальний компонент* формується через естетичне пізнання. Останнє значно активізує розумові процеси та сприяє більш цілеспрямованій і продуктивній діяльності людини. Джерелом інтелектуального компоненту є естетичні знання, які здобуваються завдяки активним розумовим процесам. *Емоційний компонент* характеризується спектром відчуттів, які виникають під час взаємодії з об'єктом і формують вибірковий інтерес до нього. *Вольовий компонент* відображається через прагнення людини до активної творчої діяльності та суттєво впливає на характер її перебігу (Коваленко-Сорокіна, 2024).

На думку М. Нечепоренко естетична культура має містити такі структурні елементи: естетична свідомість (знання, переконання, ідеали); естетичні переживання; естетика повсякденного життя (побуту, зовнішнього вигляду, житла, вибору предметів і творів мистецтва); естетика поведінки; естетика мовленнєвої діяльності; естетика міжособистісних взаємин; художньо-естетична творчість; естетика комунікативних процесів; заняття художньою творчістю; готовність і вміння жити за законами краси в побуті, у виборі взірців художньої творчості, в оцінюванні предметів довкілля (Нечепоренко, 2005, с.58).

Плеяда науковців, серед яких А. Гордійчук, А. Комарова, О. Коробко, Г. Падалка, Д. Фоменко та інші, досліджуючи компоненти естетично розвиненої особистості, вміщують у структуру естетичної культури наступні складники: естетичну спрямованість (установки, мотиви, ціннісні орієнтації, художній інтерес, естетичні смаки та ідеали); естетичне ставлення; естетичний досвід; естетичну творчу діяльність.

Наукові погляди на будову естетичної культури особистості різняться переважно за складом визначених структурних одиниць. Всі розглянуті класифікації можна вважати логічними для розуміння того, як відбувається формування внутрішнього світу людини, пронизаного красою. Зазначені структури створюють певні цілісні системи, в яких всі компоненти доповнюють один одного. Узагальнюючи наукові концепції, можна констатувати, що найпоширенішою є трикомпонентна модель, яка охоплює мотиваційну, когнітивну (пізнавальну) та діяльнісну сфери.

Список використаних джерел:

1. Брацішевська Т., Сідорова, І. Теоретичні основи формування естетичної культури школярів з особливими потребами засобами мистецтва. Українське мистецтво у світовому культурному просторі: історія, сучасність та перспективи розвитку. 2025. 199-205. <https://doi.org/10.31652/978-617-UAWCS-2025.51>
2. Коваленко-Сорокіна С. Формування естетичної культури студентів ЗВО у системі фахової підготовки. Магістерська робота. Кривий Ріг. 2024. 60 с.

3. Нечепоренко М. В. Формування естетичної культури студентів класичних університетів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків. нац. пед. ун-т ім. Т. С. Сковороди. Х., 2005. 176 с.
4. Мойсеюк Н. Е. Педагогіка. Навчальний посібник. Київ: «Граніна», 1999. 350 с.
5. Побережна Л. Л. Розвиток естетичної культури студентів музично-педагогічних факультетів засобами української музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. НПУ ім. М. Драгоманова. Київ, 2001. 19 с.
6. Сідорова І.С. Естетична культура - невід'ємний компонент духовного світу особистості. (2021). Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems, 14, 61-66.
<https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/1773>
7. Dumchak, I., Kachmar, O., Mochalova, N., Oleksandrenko, K., & Sidorova, I. (2024). Socio cultural factors influencing students' learning experience: a crosscultural study. Revista Eduweb, 18(3), 264-275.
<https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2024.18.03.20>
8. Skoryk, T., Dorohan, I., Demchyk, K., Sidorova, I., & Strebkova, D. (2024). International exchanges and cooperation in art education in Ukraine: challenges and opportunities. Multidisciplinary Reviews, 6: 2023 spe 001. Retrived from: <https://malque.pub/ojs/index.php/mr/article/view/1768>.

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.41>

Тетяна Буркацька
м. Одеса, Україна
ORCID: [0000-0002-1436-7212](https://orcid.org/0000-0002-1436-7212)
tatyanaburkatskaja@gmail.com

УКРАЇНСЬКИЙ ВОКАЛЬНИЙ ДУЕТ ЯК ФОРМА АНСАМБЛЕВОГО МИСЛЕННЯ

Анотація. У тезах розглядається український вокальний дует як особлива форма ансамблевого музикування та художнього мислення у вокальному мистецтві. Аналізується його роль у формуванні діалогічної природи музичного висловлювання, взаємодії голосів і створенні цілісного художнього образу. Наголошується на значенні вокального дуету у розвитку ансамблевих навичок виконавців, інтонаційної узгодженості та інтерпретаційної взаємодії.

Ключові слова: український вокальний дует, ансамблеве мислення, вокальний ансамбль, музична інтерпретація, камерно-вокальна музика, виконавська взаємодія.

Abstract. The theses examine the Ukrainian vocal duet as a specific form of ensemble music-making and artistic thinking in vocal art. Particular attention is paid to its role in shaping the dialogic nature of musical expression, the interaction of voices, and the creation of an integral artistic image. The importance of the vocal duet in developing ensemble skills, intonational coordination, and interpretative interaction between performers is emphasized.

Keywords: Ukrainian vocal duet, ensemble thinking, vocal ensemble, musical interpretation, chamber vocal music, performance interaction.

У системі вокального мистецтва ансамблеві форми займають особливе місце, оскільки вони відображають принципи художнього діалогу та взаємодії виконавців. Серед них український вокальний дует постає як одна з найдавніших і водночас найбільш виразних форм ансамблевого музикування, що ґрунтується на взаємодії двох рівноправних голосів. У цьому контексті дует можна розглядати не лише як жанрову різноманітність вокальної музики, а й як специфічну форму ансамблевого мислення, в основі якої лежить принцип музичного діалогу, співтворчості та взаємної інтерпретаційної відповідальності.

Дуети в українській вокальній традиції становлять важливу й самобутню складову національної музичної культури, у якій поєднуються індивідуалізоване вокальне висловлювання та принцип ансамблевості. В українській музичній свідомості спів ніколи не був лише актом сольного самовираження: він майже завжди передбачав співучасть, співпереживання, колективне інтонування. Саме тому дует як форма музичного діалогу природно укорінився в традиції, ставши одним із найяскравіших способів художньої комунікації.

Феномен українського вокального дуету формувався упродовж тривалого історичного розвитку національної музичної культури. Його витoki сягають народнопісенної культури, простежуються у традиціях народного багатоголосся, зокрема у формах гуртового співу, де взаємодія голосів базується на природному інтонаційному тяжінні. Українське багатоголосся, і, перш за все, вокальний дует, формувалося на основі варіантного розгортання мелодії, імпрровізаційності, паралельного руху голосів у терціях і секстах, а також бурдонних співвідношень. Двоголосся часто виникало як природне продовження мелодичної лінії: другий голос або підтримував основну мелодію, або вступав із нею в інтонаційний діалог, зберігаючи ладову єдність і водночас створюючи гармонічну насиченість звучання.

Народна традиція виробила особливий тип взаємодії голосів, що базується не стільки на контрапункті в академічному розумінні, скільки на інтонаційній спорідненості й емоційній співзвучності. У багатьох календарно-обрядових, родинно-побутових і ліричних піснях двоголосся виконує функцію підсилення виразності тексту, підкреслення кульмінаційних моментів, створення ефекту перегуку або відлуння. Дуетність у цьому контексті є не лише музичним, а й соціокультурним явищем, що відображає традицію спільного переживання, колективного емоційного досвіду. Така модель ансамблевого мислення заклала підґрунтя для розвитку професійного дуетного жанру та формування особливого типу ансамблевого мислення, у якому поєднуються інтонаційна гнучкість, емоційна виразність і тісний зв'язок між виконавцями. Саме ці риси згодом знайшли відображення у професійній музиці українських композиторів.